

مرواری بر علل درد معده در طب سنتی ایران

محمد رضا حاجی حیدری ^{الف}، محمود بابائیان ^{الف}، محمد مظاہری ^ب، مهین الصاق ^ب، مریم یاوری ^ج، محمد علی کمالی ^ج، مهدی برهانی ^{الف}، مجید آویزگان ^د، علیرضا قنادی ^د، پیمان ادبی ^{*}

الف گروه طب سنتی ایران، دانشکده‌ی پزشکی، دانشگاه شاهد، تهران

ب دانشکده‌ی طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران

ج دانشکده‌ی طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران

د گروه بیماری‌های عفونی و گرمی‌برداری، دانشکده‌ی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان

ه گروه فارماکوگنوزی، دانشکده‌ی داروسازی و مرکز تحقیقات علوم دارویی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان

و گروه داخلی، دانشکده‌ی پزشکی و مرکز تحقیقات جامع نگر عملکرد گوارش، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان

چکیده

از دیدگاه مکتب طب سنتی ایران بسیاری از بیماری‌هایی که در قسمت‌های مختلف بدن ایجاد می‌شوند می‌تواند به نوعی ناشی از خوردنی‌ها، آشامیدنی‌ها و اختلالات و بیماری‌های سیستم گوارش باشد. بنابراین بیماری‌های معده به عنوان یکی از مهم‌ترین و موثرترین اعسانی دستگاه گوارش، از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد. درد معده یکی از این بیماری‌ها است که فیزیوپاتولوژی انواع آن در طب سنتی ایران با توجه به کیفیت درد و ارتباط آن با غذا خوردن و سایر علایم به خوبی تبیین شده است.

سه علت عمده‌ی درد معده در منابع طب سنتی عبارتند از سوء مزاج، تفرق اتصال و یا هر دوی این موارد با هم، که جهت درمان هر کدام از سبب‌ها و تسکین درد، درمان‌ها و راهکارهایی ارایه شده است.

در منابع طب سنتی ایران، علل درد معده که به نظر می‌رسد بسیاری از آن‌ها درد‌های عملکردی باشد تبیین و روشن درمان آن نیز مشخص شده است. در پزشکی نوین هم فرضیاتی در مورد علل درد عملکردی معده بیان شده است. در این مقاله علل درد معده در طب سنتی از منابع طب سنتی ایرانی بررسی و با سوء هاضمه با غلبه‌ی درد در طب نوین و نیز با طب سنتی چین مقایسه شده است.

واژگان کلیدی: طب سنتی ایران، سوء مزاج، درد معده، سوء‌هاضمه دردناک، تفرق اتصال، طب سنتی چین

تاریخ دریافت:

۹۰ مرداد

تاریخ پذیرش:

مقدمه:

سوء هضم (Dyspepsia) یک بیماری دستگاه گوارش می‌باشد که بیش از نیمی از علل آن ریشه در یک اختلال عملکردی دارد و بر اساس منابع پزشکی نوین (ROME III) معیارهای تشخیصی آن به شرح زیر می‌باشد (۱):

۱- احساس پری در معده در هنگام خوردن (ثقل): احساس اپی‌گاستر.

۲- سیری زودرس: یعنی فرد بسیار زود و تقریباً بالا فاصله بعد از شروع غذا خوردن و صرف نظر از مقدار غذایی که خورده می‌شود چنان احساس پری معده می‌گردد.

۳- درد سر دل یا سوزش سردل: احساس سوزش در ناحیه اپی‌گاستر.

اعراض نفسانی (حالات روحی همچون خشم، اندوه و...). یکی از مهم‌ترین موارد ستهی ضروریه خوردن و آشامیدن است که دستگاه گوارش خصوصاً معده با کارکرد شایسته خود می‌تواند فواید آن را به تمامی اعضاء برساند و از این رو است که بیماری‌های دستگاه گوارش سبب ایجاد عوارض در سایر اعضای بدن می‌گردد (۲-۳).

فیزیوپاتولوژی بیماری:

در طب سنتی ایرانی تمرکز دردهای مرتبط با معده بیشتر در محل انتهائی مری و ابتدای معده است که دهانه‌ی معده یا فم‌المعده خوانده می‌شود. از نظر حکماء طب سنتی چون دهانه‌ی معده به درد حساس‌تر است، علایم در این ناحیه متمرکز است و نشانه‌هایی ایجاد می‌نماید که درد معده یا وجع المعده خوانده می‌شود. اگرچه درد معده می‌تواند در قسمت‌های دیگر آن مانند قعر معده نیز وجود داشته باشد، ولی محل احساس وجع می‌تواند در ناحیه‌ی سر دل (اپی‌گاستر) یا در ناحیه‌ی چپ طحال (ساب کوندرال چپ) حس شود. اگر درد معده در قسمت فم معده ایجاد گردد به علت مجاورت آن با قلب اکثر مردم آن را با درد قلبی اشتباه می‌کنند و به همین دلیل به درد شدید دهانه‌ی معده، درد قلبی (وجع القواد) نیز گفته شده است. در این مطالعه با توجه به قربت علایم سوء هاضمه با غلبه‌ی درد (Pain Predominant Dyspepsia) تلاش شده است که تطبیق درمان‌ها و علت شناسی جهت این همخوانی برسی گردد.

علل درد معده از دیدگاه طب سنتی ایران را می‌توان به دو دسته طبقه‌بندی نمود: اوّل سوء مزاج معده و دوم گستنگی پیوندی که تفرق الاتصال خوانده می‌شود. در عین حال ممکن است پاتوفیزیولوژی درد معده بیمار به هر دو علت باشد چنان‌چه در ورم‌های گرم این امر اتفاق می‌افتد، گرچه گاهی قروح اکاله (زخم‌های خورنده) نیز می‌تواند سبب ایجاد درد معده گردد (۳-۴).

اوّلین عامل ایجاد کننده درد معده اختلال معده یا سوء مزاج معده است که یا سوء مزاج ساده و یا سوء مزاج مادی می‌باشد. سوء مزاج: هر عضو بدن در طب سنتی دارای کیفیت ترکیبی طبیعی خاص خود است که اصطلاحاً مزاج نامیده

۴- نفخ در قسمت بالایی شکم: احساس ناخوشایند سفتی در ناحیه‌ی سر دل.

۵- حالت تهوع

۶- استفراغ

۷- آروغ زدن

دیس پیسی عملکردی بر اساس ROME III:

دیس پیسی عملکردی بر اساس ROME III شامل وجود یک یا بیش از یک علامت از علایم فوق می‌باشد که منشاء آن از منطقه‌ی معده و اثنی عشر بوده و علایم بیماری‌های متابولیک، عضوی و سیستمیک را نداشته باشد.

طبق تعریف I و ROME II، دیس پیسی درد یا ناخوشی است که در بالای شکم متمرکز شده و علایم ریفلاکس را ندارد (۱).

پاتوفیزیولوژی بیماری:

حرکت طبیعی دستگاه گوارش نیازمند تعامل پیچیده‌ی سیستم عصبی سینپاتیک و پاراسینپاتیک معده و نورون‌های روده‌ای و سلول‌های صاف عضلانی آن می‌باشد. لکن علی‌رغم ارایه فرضیات مختلف، کماکان مکانیسم اصلی در پرده‌ای از ابهام است. بر اساس ROME سوء‌هضم عملکردی، به دو زیر گروه عمله تقسیم می‌گردد (۱):

۱- سوء هاضمه با غلبه‌ی درد سردل

(Pain Predominant Dyspepsia)

۲- سوء هاضمه با غلبه‌ی احساس ناراحتی پس از غذا (Post Prandial Distress)

معده در مکتب طب سنتی ایران از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، چون وقتی عملکرد آن خوب و طبیعی باشد، سود آن به تمامی بدن می‌رسد و بر عکس در صورت عملکرد نامناسب، زمینه‌ساز آسیب به تمامی اعضای بدن می‌شود.

از دیدگاه طب سنتی ایران به منظور حفظ سلامتی رعایت شش اصل ضروری الزامی است که به آن‌ها ستهی ضروریه می‌گویند. این شش اصل عبارتند از خوردن و آشامیدن، آب و هوا، خواب و بیداری، حرکت و سکون، استفراغ و احتباس،

نمودار ۱ پاتوفیزیولوژی در سوء هاضمهی دردناک از دیدگاه طب سنتی ایرانی را نمایش می‌دهد.

در طب سنتی ایرانی برای توجیه عالیم از دیدگاه پاتوفیزیولوژی پاسخ‌هایی منطقی ارایه شده است: علت تشدید درد بعد از غذا این است که با ورود غذا به معده خلط صفرایی (ریخته شده از کبد) و خلط سوداوی (ریخته شده از طحال) که در قعر معده بوده‌اند، تحریک می‌شوند و به سمت بالا آمدند و به ناحیه‌ی دهانه‌ی معده رسیده و موجب بروز درد می‌گردند. در پاسخ به این پرسش که چرا برخی افراد قبل از مصرف غذا هم دچار درد می‌گردند، می‌توان اختلال حرکت صفرا در معده‌ی خالی به سمت بالا را مطرح نمود.

بر اساس چنین توجیه منطقی، درد معده با پاتوفیزیولوژی سوء مزاج سوداوی با غذا خوردن شروع و با جای گرفتن کامل غذا در معده پایان می‌پذیرد و اکثر افراد مبتلا به این وضعیت سوداوی هستند و یا دارای بیماری مالیخولیای مراقی (Hypochondriasis) می‌باشند؛ در حالی که درد با سوء مزاج صفرایی بعد از غذا خوردن ایجاد می‌شود و به تدریج کاهش می‌یابد بدون آن که استفراغ (قی) صورت پذیرد، حال اگر درد بعد از خوردن دیر هنگام بوده، ساعتها بعد ایجاد گردیده و با استغفاری که محتویات آن حالت جوششی داشته بهبود یابد مجددأ ریزش سودا از طحال مطرح می‌گردد (۳).

سوئین عامل این بیماری می‌تواند علل متفرقه باشد:

پرخوری خصوصاً وقتی گرسنگی ایجاد نشده باشد می‌تواند موجب اختلال در عملکرد معده شده و باعث درد شدید به صورت سوزشی گردد. در این وضعیت اگر دهانه‌ی معده بیش از حد حساس باشد، خلط صفرا می‌تواند با تحریک آن سبب درد و گرش گردد. در این بیماران نوشیدن آب سرد نیز گاهاً سبب بروز درد می‌گردد.

می‌شود، خارج شدن عضو از تعادل کیفی و اعتدال را سوء مزاج می‌نامند. سوء مزاج گرم یا سرد معده می‌تواند موجب ایجاد سوء هاضمهی دردناک گردد؛ البته نقش سوء مزاج‌های گرم معده در این میان شدیدتر است.

سوء مزاج مادی: از نظر طب سنتی ایرانی عامل ایجاد درد در سوء مزاج می‌تواند مانند اخلاط دارای قوام باشد، همچون صفرا که کیفیت گرم و گزنده دارد. خلط بلغم گرچه از علل سوء مزاج است، اما ایجاد سوء هاضمهی دردناک نمی‌نماید مگر در مواردی که یا بلغم شور بوده یا صفرا همراه آن باشد (۲) و یا عامل ایجاد کننده بدون قوام باشد: مانند ریح. عالیم سوء مزاج‌های معده در جدول ۱ آورده شده است.

از نظر طب سنتی، دو میان عامل ایجاد درد معده، گستگی پیوندی در معده است که در اصطلاح تفرق الاتصال خوانده می‌شود. از سوی دیگر کشیدگی در بافت معده به علت تجمع گاز یا در اصطلاح طب سنتی آن، ریح نیز می‌تواند به همین مکانیسم ایجاد درد نماید، از دیگر علل ایجاد تفرق الاتصال تماس مخاط معده با خلط سوزانی همچون صفرا است. در کشیدگی معده به علت گاز، عالیم سوء هاضمهی دردناک و سوء هاضمهی با نشانگان ناخوشی بعد از غذا (Post-prandial-distress) همزمان به وقوع می‌پیوندد، یعنی بیمار علاوه بر دائم آروغ زدن، از احساس کشیدگی زیر دندوها که در اصطلاح تمدد شراسیف خوانده می‌شود نیز شاکی است و سر و صدای شکم نیز دارد.

از نظر پاتوفیزیولوژی سنتی علت ایجاد گاز یا ریح در معده می‌تواند حاصل مصرف برخی خوراکی‌های بادزا (نفاخ) مانند حبوبات و یا غذاهایی که رطوبت زیادی دارند مثل سیب، گلابی و ماست باشد که رطوبت ذاتی سه مورد اخیر بیش از توان هضم برخی معده‌ها است؛ کمبود ذاتی حرارت در معده و بالطبع اثر حرارت کم (قصیره) در رطوبت ایجاد گاز می‌کند (۴).

جدول ۱. عالیم سوء مزاج‌های شایع ایجاد کننده‌ی درد معده

عالیم سوء مزاج حار ساده (صفراوی)	عالیم سوء مزاج مادی (صفراوی)	عالیم سوء مزاج سودا اوی
تلخی دهان	تلخی دهان	عطش
غثیان	غثیان	آروغ دخانی (دودی)
دفع ماده‌ی صفراوی در دل	دفع ماده‌ی صفراوی در دل	ایجاد فساد به دنبال
قی یا مدفوع	قی یا مدفوع	صرف غذای لطیف و کم
آروغ بد بوی تیز بعد از غذا	آروغ بد بوی تیز بعد از غذا	اشتهای کم و خشکی دهان
کثرت نفخه سه معده‌ی چهارم، زمستان قبل سویل دوم، سیاره‌ی چهارم، زمستان قبل ۱۳۹۰ / ۳۳۹	کثرت نفخه سه معده‌ی چهارم، زمستان قبل سویل دوم، سیاره‌ی چهارم، زمستان قبل ۱۳۹۰ / ۳۳۹	

۷. استفراغ بدن با حقنه لین (تنقیه) بر حسب مزاج بیمار.
۸. استفاده از مسکن مانند ضماد (شکلی از داروی مالیدنی) که از بذر کتان و زوفای رطب سایند و همراه قیروطی که از روغن به دست آمده است بر معده ضماد کنند.
۹. تغیریق معده به روغن (مالیدن روغن زیاد) به تنها می تواند بر طرف کننده درد باشد.
۱۰. در موارد درد شدید، گذاشتن اسفنج نمناک با سرکه‌ی گرم روی معده سبب تسکین درد می شود.

● درمان درد ناشی از سوء مزاج با درد خفیف:

۱. تکمید جاورس (ارزن) و حجامت آتشی که بالای شکم تا ناف از هر دو طرف به مدت یک ساعت استفاده شود، بلافضله درد را ساكت می نماید.
۲. مالیدن روغن‌های گرم کننده مثل بابونه و زراوند طویل (مفردهای گیاهی) درد شدید را برطرف می نماید. ضعف معده آن است که غذا مدت زمانی بیشتر از معمول در معده بماند و حرکت آن به سوی روده‌ها کند شود و علایم آن احساس سنگینی و کشیدگی در معده است و بعضًا آروغ، بوی غذای خورده شده را می دهد؛ زیرا در ضعف معده قوت هاضمه معمولاً ضعیف می شود و معده در غذا تصرف نمی کند. به طور کلی در درمان درد معده بر اساس سبب اقدام می گردد (۲). اگر سبب آن ضعف معده است، تقویت معده و اگر سبب ضعف، تجمع اخلاط باشد، پاکسازی معده و سپس تقویت آن بهترین گرینه است و مطلوب‌ترین دارو جهت تقویت معده قرص کوکب است.
- اگر علت درد معده تفرق اتصال باشد، چون گستنگی پیوندی (تفرق اتصال) با دو مکانیسم یکی ریح (باد) و دیگری زخم ایجاد می شود، پس درمان با اصلاح تعذیه و استفاده از حب الغار و زیره بریان شده انجام می پذیرد.
- در طب سنتی ایران دو مکانیسم عمدۀ برای توضیح علت ایجاد زخم معده ذکر شده است:
- ۱- ریزش ترشحات، عمدتاً از دماغ (نزله) که تیز و گزنده بوده و قابلیت عفونی شدن را داشته و باعث خوردگی معده می شوند.

از دیگر علل درد معده، ضعف معده می باشد که نشانه‌ی آن آزار دیدن پس از خوردن غذا بوده و علت آن ناتوانی معده در هضم و فساد غذای خورده شده می باشد. در این حالت درد بعد از خوردن غذا ایجاد می شود و فقط با استفراغ یا اسهال برطرف می گردد. البته هر کدام از قوای چهارگانه‌ی معده (جادبه، ماسکه، هاضمه و دافعه) که دچار ضعف شوند، معده ضعیف می شود که با توجه به قوه‌ی درگیر، علایم بیمار نیز متفاوت خواهد بود (۳-۴).

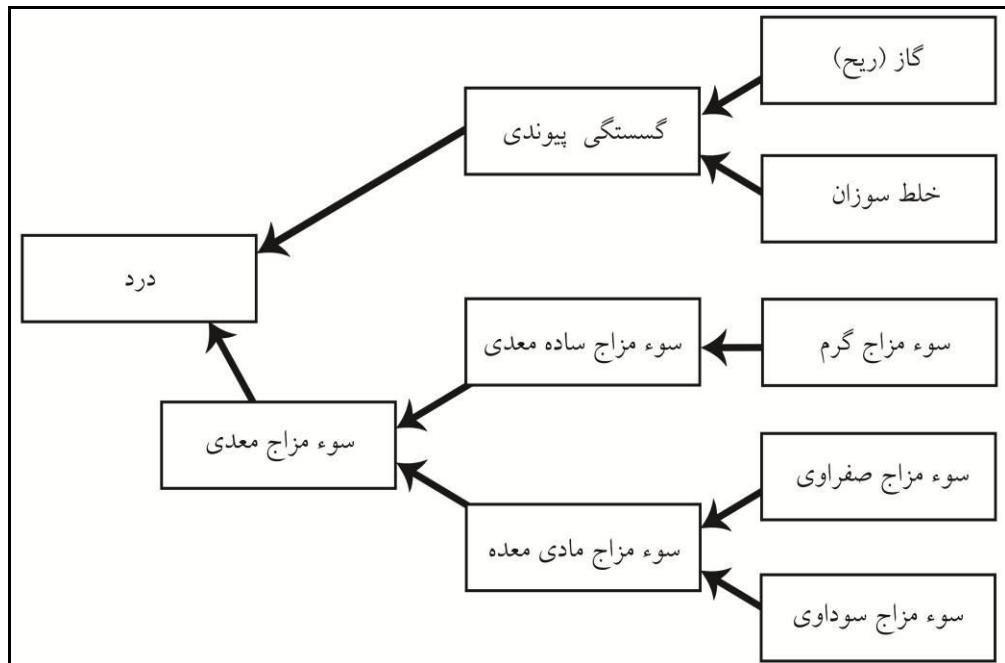
شایع‌ترین سوء مزاجی که ممکن است موجب ایجاد درد معده شود، سوء مزاج مادی و خصوصاً سوء مزاج صفراوي و سوداوی است. البته سوء مزاج‌های ساده نیز موجب بروز درد می گرددند (۳-۴).

اهمیّت درمان درد معده:

چون معده عضو مشارک و محل طبخ غذاست و آسیب آن به اعضای دیگر سرایت می کند و موجب مشکلات مهم می گردد، در درمان آن سهل انگاری روا نمی باشد؛ زیرا ممکن است به سبب مشارکت با قلب و کبد باعث آسیب جدی به بدن و حتی مرگ شود (۲).

● درمان

- روش‌های زیر، روش‌های عام و کلی است، ولی برای هر تشخیص روش اختصاصی نیز وجود دارد.
۱. پرهیز از غذاهای بادزا اگر علت مصرف غذاهای نفخ و ایجاد ریح باشد.
۲. گذاشتن بادکش آتشی (محجمه ناری) به طوری که تمام قسمت فوقاری شکم را از بالای ناف در برگیرد.
۳. نوشیدن سکنجینین با گلاب یا آب گرم در تسکین بیشتر دردها موثر است.
۴. به نقل از جالینوس "خوردن پوست داخلی سنگدان خروس تسکین درد می دهد".
۵. اسهال، درد معده بلکه درد شکم را برطرف می نماید، مگر درد زخم و ورم معده را.
۶. مالیدن (طلا) خاکستر بذرالبنج و دارچینی و زنجیل با عسل، برمعده در انواع درد اثر مفیدی دارد.

نمودار ۱. الگوی پاتوفیزیولوژیک سوء هاضمهی دردناک

علاج درد معده از سوء مزاج بارد:

۱. گذاشتن بادکش آتشی (محجمه ناری) بر معده در دردهای سرد بسیار سودمند است و گرم کردن اندامها نیز مفید است.
۲. نوشیدن جوشانده‌ی یک مثقال تا ده مثقال از دار شیشسان با نبات در دفع درد معده سرد بعد از نا امیدی از سایر درمانها مکرراً تجربه شده است.

علاج درد معده از بیوست (خشکی):

۱. ترتیب (مرطوب نمودن) با خوردن مرتبطات مثل ماءالشعیر یا شربت سیب و ماءالشعیر با بذرهای مرطبی مثل اسفناج، کدو مانند آن در مزاج گرم و خشک.
۲. استفاده از روغن ینفسه به لعاب اسفرزه بعد از برطرف نمودن سوء مزاج گرم و خشک بسیار نافع است.

درمان درد معده از ماده‌ی سوداچی:

اولین اقدام، پاکسازی ماده و سپس تقویت معده است و بهترین پاکسازی کننده (منقیات) مطبخ افتمیون می‌باشد. فصل ورید اسیلوم و باسیلیک (basilic vein) از دست چپ نیز در درمان فوق الذکر حائز اهمیت است (۲-۶).

۲- خلط‌های تیزی که جرم معده از آن آغشته شده است که با درمان نزله و پاکسازی خلطی که سبب ایجاد زخم می‌شود و انجام سایر تدابیر، درمان می‌گردد (۳-۶).

درمان سوء مزاج گرم معده:

استفاده از ماست گاو، دوغ ترش، آب سرد، آب غوره، رب ریباس، آب ترنج، جوجه و کدو ماهی کوچک که با سرکه‌ی پخته شده و ... و از آشامیدنی‌ها سکنجیین و رب غوره و از داروهای قرص طباشیر و ضمادهای سرد کننده، گل قند، گل سرخ، لعاب اسفرزه در درد معده گرم مفید است.

علاج درد معده از خلط صفراوي:

۱. این حالت بیشتر در زمان خالی بودن معده عارض می‌شود.
۲. شیره‌ی آلوی بخاراء، شیره‌ی زرشک در عرقیات توأم با سکنجیین و شربت انار استفاده می‌گردد.
۳. زرشک و تمر هندی در عرق تاجریزی (عنبر النعلب) خیسانده، گل قند و گلاب افزوده و به بیمار بدنهند.
۴. شیره‌ی خرفه‌ی سیاه هم در درمان به کار می‌رود.
۵. بعد از نضح با مسهل صفرا پاکسازی نمایند.

جدول ۲. اسامی گیاهان دارویی

نام علمی	اسم
<i>Prunus spp.</i>	آلو
<i>Panicum miliaceum</i>	ارزن
<i>Plantago psyllium</i>	اسفرزه
<i>Spinacia oleracea</i>	اسفناج
<i>Punica granatum</i>	انار
<i>Pimpinella anisum</i>	انیسون
<i>Matricaria recutita</i>	بابونه
<i>Hyoscyamus spp.</i>	بذر البنج
<i>Viola odorata</i>	بنفسه
<i>Solanum nigrum</i>	تاجریزی
<i>Citrus spp.</i>	ترنج
<i>Tamarindus indica</i>	قر هندی
<i>Laurus nobilis</i>	حب الغار
<i>Portulaca oleracea</i>	خرفه سیاه
<i>Cinnamomum zeylanicum</i>	دارچین
<i>Calicotome spinosa</i>	دارشیشعاں
<i>Rheum ribes</i>	ریباس
<i>Aristolochia longa</i>	زر آوند طویل
<i>Berberis vulgaris</i>	زرشك
<i>Zingiber officinale</i>	زنجبل
-	زوفای رَطْب
<i>Bunium persicum</i>	زیره
<i>Malus domestica</i>	سیب
<i>Vitis vinifera</i>	غوره
<i>Linum usitatissimum</i>	کتان
<i>Cucurbita Pepo</i>	کدو
<i>Coriandrum sativum</i>	گشنیز
<i>Pyrus communis</i>	گلابی
<i>Rosa damascena</i>	گل سرخ

تطابق و جمع المعده در طب سنتی ایران با طب سنتی چینی:

به نظر می‌رسد بتوان وجمع المعده در طب سنتی ایرانی را با یافته‌های طب سنتی چینی تطابق نسبی داد (۹).

دردهای ناحیه‌ی سر دل مطابق با اپی‌گاستر به گونه‌های متفاوتی در طب سنتی چینی بیان شده است که شامل: درد گنگ اپی‌گاستر، درد گنگ با احساس نفخ سر دل، درد ناگهانی و شدید اسپاستیک (گرفتگی)، درد سر دل که با نوشیدن آب

علاج معده از ضعف:

۱. تقویت معده به نوش دارو و دیگر جوارشات مقوی.

۲. خوردن عسل و استفاده از گشنیز در داخل غذا.

۳. غذا را انداز و با فاصله خوردن.

۴. خودداری از حرکت بعد از غذا.

۵. قرص کوب و انسیون در این خصوص توصیه شده است.

۶. اگر علت ضعف معده تجمع اخلاط باشد، اوّلین اقدام پاک

سازی و سپس مصرف جوارش مقوی معده خواهد بود.

اگر علت درد معده ناشی از سوء مزاج باشد باید اقدام به درمان آن سوء مزاج نماییم. همانطور که در پیشگفت ذکر گردید، سوء مزاج‌های مادی خصوصاً صفراء و سودائی شایع‌ترین سوء مزاج‌های ایجاد کننده‌ی درد می‌باشند.

درمان درد ناشی از صفراء و سودا که با خوردن غذا شروع می‌شود: ۱. خارج نمودن (استفراغ) اخلاط فوق و کشاندن (اماشه) آن‌ها به خارج از معده

۲. تقویت فم معده

۳. افزایش وعده‌های غذایی و کاهش حجم غذا در مقدار و افزایش غذائیت آن و نوشیدن آب فقط به صورت جرعه (۱-۲).

به نظر می‌رسد مکتب طب سنتی ایران در سوء هاضمه‌ی دردناک با توجه به ویژگی و چگونگی آن، فیزیوپاتولوژی مشخصی را بیان نموده و با توجه به فیزیوپاتولوژی درد، درمان خاصی نیز ذکر نموده است. در این مقاله تنها اشاره‌ی مختصری به درمان‌های درد معده از دیدگاه طب سنتی شده است.

علت درد معده ناشی از انواع سوء مزاج‌ها، پرخوری، خوردن آب سرد، گستنگی پیوندی (تفرق اتصال) ناشی از باد و خلط گزنه (لاذع) می‌تواند حاکی از اختلال عملکردی معده باشد. به نظر می‌رسد تفرق اتصال حاکی از یک آسیب میکروسکوپیک بافتی نیز باشد. نکته‌ی مهم اینکه مکتب طب ایرانی حتی جهت بعضی از دردهای معده که اختلالی عملکردی است، راهکارهای مشخصی ارایه نموده است (۲-۶).

۱ سامی عله‌ی گیا هان مندرج در این مقاله در جدول ۲ ذکر شده است (۷-۸).

می باشند و در مجموع هر دو طب در یک حد نشانگان دارند، ولی از میان این سندرم‌ها احتمالاً می‌توان به چند گروه عمده مطابق با وضع المude اشاره نمود که در جدول ۳ آورده شده است.

تطابق به گونه‌ای است که حتی در درمان‌ها نیز تشابهاتی وجود دارد، مثلاً در برودت معده در طب سنتی ایرانی از محجمه ناری صحبت شده و در طب سنتی چینی از Moxibustion (نوعی وسیله‌ی تولید حرارت از طریق یک گیاه چینی و رساندن آن بر زیر پوست) توصیه شده است.

بحث و نتیجه گیری:

از دیدگاه مکتب طب سنتی ایران بسیاری از بیماری‌هایی که در قسمت‌های مختلف بدن ایجاد می‌شوند به نوعی ناشی از خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها و اختلالات سیستم گوارش می‌باشند. بنابراین بیماری‌های معده به عنوان یکی از مهم‌ترین و موثرترین اعضاي دستگاه گوارش، از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشند. در این مطالعه علل درد معده در طب سنتی ایرانی بررسی و با سوء مزاج مقایسه شده است، درد در طب نوین مقایسه شده است، لکن با توجه به گستردگی موضوع و نکات فراوانی که در زمینه‌ی تشخیص و درمان بیماری‌های معده از دیدگاه طب سنتی وجود دارد، در این مقاله تنها به مسائل و موضوعات کلی اشاره شده است. به هر ترتیب به نظر می‌رسد استفاده از رویکردهای تشخیصی و درمانی طب سنتی ایرانی در درمان بتواند نقش موثری در بهبود تشخیص و درمان بیماران ایفاء نماید.

گرم بهتر می‌شود، درد خنجری سر دل، درد سر دل با احساس پری که با استفراغ رفع می‌گردد و درد سوزشی می‌باشد. بحث این مقاله درد سوزشی است که مطابق با ROME III با Pain predominant dyspepsia درد سوزشی سر دل مطابق با طب سنتی چینی، همیشه بیانگر حرارت یا Heat or empty-Heat است که در ناحیه اپی‌گاستر یا اندام ممکن است ایجاد گردد.

جدول ۳. سندرم‌های ایرانی و چینی

نام سندرم ایرانی	نام سندرم چینی
خلط سود ائی ساده	St-Yin deficiency
مزاج خشک معده یا یبوست معده	St-Yin deficiency with Empty Heat
کاهش حرارت دانتی معده	St-Yang Deficiency
-	St Yin-Yang deficiency
سوء مزاج گرم ساده معده	St Heat
سوء مزاج صفر اوی مادی	St Fire
سوء مزاج بلغمی مادی	St Phlegm Fire
برودت معده	Cold Invading Stomach
ریح	-
تفرق الاتصال از زخم	-

در طب سنتی ایران دوازده علامت به منظور توصیف این نوع اختلال ذکر شده است که در طب سنتی چینی این نشانگان به چهارده علامت افزایش یافته است، گرچه برخی از این‌ها زیر گروه

منابع

1. ROME III. *The functional gastrointestinal disorders*. 3rd Ed. Virginia: Degnon Associates Inc. McLean; 2006.
2. اعظم خان چشتی، محمد: اکسیر اعظم. ج ۱، موسسه‌ی مطالعات تاریخ پزشکی طب اسلامی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ص: ۴۲۸-۴۱، ۱۳۸۷، ۳۸۶-۴۱.
3. ابن سينا، حسين بن عبدالله: القانون في الطب. ج ۳، موسسه‌ی الاعلمى للمطبوعات، لبنان، بيروت، صص: ۶۸-۷۳، ۲۰۰۵ م.
4. ارزانی، محمد اکبر شاه: طب اکبری. چاپ اوّل. موسسه‌ی احیای طب طبیعی، قم، ص: ۵۳۹، ۱۳۸۷.
5. المجوسي، على بن عباس: کامل الصناعة الطبية. ج ۱. چاپ اوّل. موسسه‌ی احیای طب طبیعی، قم، ص: ۴۲۸، ۱۳۹۰.

۱۳۸۵

۶. کرمانی، نفیس بن عوض: شرح الاسباب وعلامات. ج.۱، چاپ اول. موسسه‌ی احیای طب طبیعی، قم، ص: ۶۰۱، ۱۳۸۷.
۷. مومن تذکابنی، سید محمد: تحفة المومنین. تصحیح و تحقیق: رحیمی، روجا؛ شمس اردکانی، محمد رضا؛ فرجادمند، فاطمه. انتشارات مرکز تحقیقات و مفردات پزشکی، تهران، ص: ۹۳۷-۶۶۳، ۱۳۷۶.
۸. مظفریان، ولی‌الله: فرهنگ نام‌های گیاهان ایران. انتشارات فرهنگ معاصر، تهران، ۱۳۷۵.
9. Maciocia G. *Diagnosis in Chinese medicine: A comprehensive guide*. Newyork: Elsevier; 2004.